

Akadémiai abszurd

PUBLICISZTIKA - LXIII. évfolyam, 2. szám, 2019. január 11.

„Cáfolni makacskodás nélkül, megcáfoltatni haragvadás nélkül.” Az idézet a Magyar Tudományos Akadémia egykori titoknokától, Toldy Ferenc akadémikustól származik, aki - ahogy monográfusától, Dávidházi Pétertől tudjuk - a „sine ira et studio” tacitusi módszerének meghonosításán munkálkodott. Írásomat az Innovációs és Technológiai Minisztérium (ITM) vezetőjének, a mérnök-miniszter Palkovics László akadémikusnak ajánlom. Feltételezve, hogy az érvek számítanak, és közös erővel sikerül őt meggyőzni arról, hogy az MTA-kutatóhálózat finanszírozástechnikáinak mondott felszámolása helytelen.

Igaz, a folyamat előrehalad. Kétségtelen, hogy a kutatóhálózat felszámolására a miniszter kormányhatározattal kapott lehetőséget. A júliusban elfogadott költségvetési törvény alapján 28 milliárd forintnyi előirányzat került át az Akadémiától a minisztériumba. Ez az összeg nélkülözhetetlen az akadémiai kutatóhálózat működéséhez. Egy kompromisszum jegyében „paritásos” elnöki bizottság jött létre, amelynek feladata a finanszírozástechnikai feladatként kommunikált átalakítás szakmai megalapozása, az MTA-kutatóintézetek szakmai átvilágítása. Információm szerint ennek első fázisa az lenne, hogy az egyes intézetek szakmai tevékenységéről adatlapok készülnek, amelyeket az egyes kutatóintézetek tudományos tanácsa értékel.

Noha két éve fejezték be az Akadémia átvilágítását - igaz, abban az akkor még nem létező Palkovics-minisztérium nem vett részt -, most tehát újabb átvilágításra kerül sor. Ez úgy történik, hogy az egyes kutatóintézetek tudományos tanácsaiba a minisztérium is beküldi az embereit - tanácskonként kettőt. A delegáltakkal bővített kutatóintézeti tudományos tanácsok által készített értékeléseket a 7 akadémiai és 7 minisztériumi delegáltból álló „paritásos” elnöki bizottság összegzi, értékeli és javaslatot tesz az MTA-kutatóintézetek rangsorolására. A rangsor felállításának célja valószínűen az intézetek „finanszírozástechnikái” besorolása, de a minisztériumi koncepciót egyelőre még homály fedi. Határidő 2019. március.

Ez a határidő abszurd és - ahogy mondani szokták - szakmaiatlan. Ismereteim szerint a minisztérium azonban még tovább gyorsítaná a „finanszírozástechnikái” átalakítást, januárban már pályáztatná a kutatóintézeteket az alapfinanszírozás elnyerésére, és februárban döntene, tehát a szakmai értékelések tervezett befejezése előtt kívánja eldönteni, kik a túlélő nyertesek. Az okokat találgathatjuk, talán a bizonytalanságtól akarná megkímélni az érintetteket a miniszter, avagy egyéb kormányzati projektek miatt kell sietni. Arra gondolni sem merek, hogy a miniszter ne lenne tisztában azzal, hogy a márciusi határidőig négyhavi bérré van szükség, nem háromhavira, amint azt megígérte. Paradox módon a miniszter mintha akadályokat is gördítene az erőltetett menetű megvalósítás útjába. Ennek egyik példája, hogy Palkovics miniszter váratlanul nem megy el a 2018. december 6-ra összehívott rendkívüli MTA-közgyűlésre megvédeni elhíresült „power point” koncepcióját, amely arról lett nevezetes, hogy egy belső használatra készült előadás ábrasora, amely kiszivárgott. Nem jön el, helyette levélben üzen, és párhuzamosan sajtótájékoztatót tart. A miniszter távolmaradása és a levél hangneme példa nélkül álló egyetértést vált ki a rendkívüli MTA-közgyűlésen. Az MTA-kutatóhálózat mellett kiálló elnöki javaslatok kilencvenszázalékos megszavazása azt tükrözi, hogy a minisztert a saját hívei sem támogatták. A miniszter háromhavi kutatóhálózati „bért” ígér, miközben a gazdasági igazgatókra vár ennek tartalmi értelmezése. A „dologit” meg sem ígéri, de félő, hogy ennek szűkebb-tágabb meghatározása is kondicionális, a gazdasági igazgató hatáskörévé válhat. Mondják, hogy az államháztartási szabályok nem teszik lehetővé a működési költségek parciális kifizetését. A működés elbizonytalanítása mindenképpen

jogszerűtlen és kontraproduktív, hiszen kísérleti anyagok, működő műszerek, informatikai szolgáltatások és a sanyarú körülményeket megeléglő fiatal kutatók hiányában nem lehet – az innováció szempontjából is ígéretes – pályázati szerződéseket teljesíteni.

A miniszter szerint van annyi tartalék az MTA-intézethálózat finanszírozásában, hogy az ITM által visszatartott dologi költségeket kifizesse. Lehet. Ugyanakkor nullszaldós költségvetésű intézeteket összevonni null- vagy jellemzően negatív szaldós működéssel veszélyes, még egy adott intézményen belül is, nemhogy költségvetési fejezetek között. Talán elégséges e helyütt példaként utalni az MTA Természettudományi Központ (TTK) „zászlóshajó” két év alatt kialakult milliárdos nagyságrendű finanszírozási hiányára. Egy anyagi és szellemi tartalékait vesztett kutatóintézet, függetlenül attól, hogy alap és/vagy alkalmazott kutatási besorolású, könnyen csődbe mehet, forráshiányossá vagy forráshiányt generáló komponenssé válhat a tervezett strukturális átszervezések után. Még akkor is, ha minősítése a tervezett rangsorolások folyamatában kiváló besorolást nyer el. Ugyanis *koncepció és hatástanulmány hiányában még abban sem lehetünk biztosak, hogy a centralizált finanszírozás és működés hatékonyabb.* Ott tartunk most, hogy negyedévnyi leállás és/vagy a tartalék „leszívása” már elég az akut működésképtelenség előidézéséhez és az innovatív nemzetközi, valamint hazai kutatási pályázati támogatások elvesztéséhez. Ez „önsorsrontó” módon tovább táplálhatja azt az innovációbarátnak deklarált kormányzati kommunikációt, amely tévesen a kutatóintézeti alapellátás „pályázati” finanszírozásában véli megtalálni az innováció felvirágoztatását. Ehelyett hideg laboratóriumokban, tollbéléses kabátokban teát lehet majd szürcsölni az otthonról hozott termoszköböl, és közösen hallgatni az újabb és újabb kivándorlási történeteket egészen addig, amíg az őrző-védő „béték” beengedik a kutatókat a kutatóházba.

A Karmelita kolostor erkélyéről jól látni majd a város szíve építkezési projekt munkálatait, az MTA-székház kiürítését, felállványozását és az új székházat. A média-képzelőerő felrepíti a kormányfőt, nemzetes barátait és az istenadta népet a reformkori Duna partjára, az árvizek által sújtott Pestre, ahol egykor Széchenyi gróf felügyelte az építkezéseket. Azóta is az Akadémia meg-megújuló kisajátítási harcok színtere. Sajnos ezek a küzdelmek a közelmúlt három évtizedét éppúgy jellemzik, mint az előtte eltelt tizenhetet. Nem véletlen, hogy a rendszerváltás hajnalán keletkezett TDDSZ-program (Tudományos Dolgozók Demokratikus Szakszervezete) megalkotói így fogalmaztak: „Az új tudományos ismeretek igen nagy (és legértékesebb) hányada nem a társadalom birtokába, hanem monopolhelyzetet élvező erők avatatlan kezébe került – és kerül. Társadalmi ellenőrzés, világos szerepkörű független intézmények és a nyilvánosság hiányában a tudomány hatalmpolitikai eszközzé, az érdekharcok manipulatív érvényesítésének játékkerévé vált. Érthető hát a felelős tudományos körök, egyesületek, mozgalmak mind erőteljesebb törekvése arra, hogy függetlenítsék a tudományos életet a hatalomtól, és megteremtsék a tudományos eredmények közkinccsá tételének intézményes kereteit. Egy-egy ország tartósan előnyös vagy hátrányos helyzete szoros korrelációban van szellemi kapacitásával, teljesítményével, a szellemi munka jobb vagy rosszabb társadalmi hasznosulásával. Ha kimaradunk a nemzetközi tudomány társadalmasulásának világméretű folyamatából, tovább növekszik a centrumoktól való lemaradásunk. Hazánkban a tudományos prognózisok, kutatói figyelmeztetések ellenére a tudományok, az oktatás, a közművelődés, az egészségügy fejlesztése az utolsó helyekre sorolódott. Jelenkori válságunk előidézésében e körülmény is fontos szerepet játszott.” Az *Oktatás- és tudománypolitika* fejezet első mondata rögzíti: „A tudomány fejlődésének alapfeltétele mind a kutatómunka végzése, mind eredményeinek nyilvánosságra hozatala terén érvényesülő szabadság.” E gondolatok nem újak, csak újfogalmazták a francia felvilágosodás filozófus-matematikusa, a francia forradalom radikalizmusának áldozatul esett tragikus sorsú Condorcet gondolatait, törekvését. Sorsa szimbolikus. Reméljük, hogy a magyar tudományos kutatás nem esik áldozatul: miniszter úr, még nem késő.

(A szerző professor emeritus, MTA TTK)